

REGIONALIZACIJA DONJONERETVANSKE DELTE

Regionalization of the Lower-Neretva Delta

Jelica Galić, prof.

I. osnovna škola, A. Šenoa, Široki Brijeg, Bosna i Hercegovina
E-mail: jelica.galic@tel.net.ba

UDK 502.43(497.5)(282.24 Neretva)
911.37(497.5)(282.24 Neretva)

Sažetak

Rijeka Neretva izvire u visokome dinarskom kršu i svojim ga tokom presijeca okomito i ulijeva se u Jadransko more. Od mjesta Počitelj postaje nizinska rijeka koja je, nanoseći fluvio-glacijalni i aluvijalni materijal, potopila krške zavale u donjem toku i stvorila deltu u duljini oko 40 i širine od 5 do 10 km. Deltu Neretve dijele obronci Biokova (Rilića) i Gabeoska greda na dvije zasebne cjeline: Gornjoneretvansku deltu ili Svitavsko blato i Deransko jezero (Hutovo blato) u granicama Bosne i Hercegovine i Donjoneretvansku deltu u granicama Republike Hrvatske, koja je i predmet rasprave u ovome radu. Donjoneretvanska se delta može prema uvjetno-homogenoj regionalizaciji, a prema kriteriju prirodnih elemenata, podijeliti na šest mikrocjelina: Vidovsko blato, Vrbovci-Koševo, Kutij, Luke, Rogotin-Ušće i Opuzen-Ušće. Prema kriteriju socio-kulturnih i naseljenih područja ona se dijeli na četiri mikrocjeline: krško-vapnenački okvir (brdsko područje), rubno područje (kontakt krša i močvare), aluvijalnu ravnicu (uz tok Neretve i Mala Neretve) i morsko pročelje. Prema nodalno-funkcionalnoj regionalizaciji i centralitetu naselja razlikuju se tri cjeline: metkovačko, opuzensko i pločansko područje.

Ključne riječi: Neretva, Gornjoneretvanska delta, Donjoneretvanska delta, uvjetno-homogena i nodalno-funkcionalna regionalizacija.

Summary

The Neretva river springs in high dinaric karst and with its current intersects it vertically and flows into the Adriatic sea. From the place of Počitelj it becomes lowlands river which through deposition of fluvio-glacial and alluvial material flooded karst basins in the lower stream and created a delta 40 km long and 5 – 10 km wide. The Neretva delta is divided with slopes of Biokovo (Rilići) and Gabelska greda on two different units: the Upper-Neretva delta or Svitavsko blato and lake Deransko (Hutovo blato) within borders of Bosnia and Herzegovina, and the Lower-Neretva delta within borders of Croatia, which is the subject of this work. Lower-Neretva delta can be divided according to a Conditional-Homogenous regionalization and criterium of natural elements into six micro-units: Vidovsko blato, Vrbovci – Koševo, Kutij, Luke, Rogotin – Ušće and Opuzen – Ušće. According to criterium of socio-cultural and un-migrated areas it can be divided into four micro-units: Karst – limestone frame (mountain area), bordering area (contact between karst and swamp), alluvial plane (flow of the Neretva and the Mala Neretva) and seafront. According to nodal-functional regionalization and central settlements it can be divided into three units: the area of Metković, Opuzen and Ploče.

Key words: Neretva, Upper-Neretva, Lower-Neretva, delta, conditional-homogenous, nodal-functional regionalization

UVOD / Introduction

Svijet se obično promatra kao cjelina koja se sastoji od mnogo zemalja. Međutim, svijet se također može vidjeti kao cjelina sastavljena od različitih regija, koje se mogu naći na različitim razinama. Primjerice, može se misliti na više zemalja koje zajedno formiraju vojni ili ekonomski savez. Ali, jednako to vrijedi i za skupinu malih trgovina koje su okružene velikim centrom i zbog toga se drže zajedno. Tako, polazeći s različitog stajališta, svi će se ljudi svijeta suočiti s nekom vrstom regije, na jedan ili drugi način. Kao rezultat toga postoji nekoliko različitih gledišta. Za geografe je najvažnije i najzanimljivije ujediniti različite ideje i vizije što se odnose na regije i regionalizam; oni dakle (i drugi znanstvenici) imaju različite definicije i vizije regija pa se one mogu na osnovi toga svrstati u tri skupine:

1) Regija je teritorijalna jedinica koja ima određenu neovisnost u odnosu prema prostornoj povijesti individualnih sudionika (Paasi, 1996.).

2) Regija je geografski pojam koji znači kraj, predio, oblast, okružje, pokrajinu, zemlju itd. To je područje u kojemu se međusobno isprepleću različiti društveni, gospodarski i geografski čimbenici i oni se u toj međuovisnosti mogu procjenjivati (Klemenčić, 1997.).

3) Regija je dio svijeta s posebnim karakteristikama i dio je podjele na tri zone - osnovne regije, periferne regije i semiperiferne regije (Taylor, 1990.).

Ključno pitanje regionalizacije je odgovarajući, osmišljeni izbor kriterija koji omogućuju najbolju spoznaju prostornog identiteta. Postoji širok raspon kriterija i elemenata u procesu regionalizacije, kao što su: jezik, religija, društveni procesi, elementi materijalne kulture, upravno-političke prostorne sheme, prirodna cjelina, prometni sustavi (Fürst-Bjeliš, 1996.).

Regionalna svijest ili regionalnost dade se izraziti i drugim elementima ili kriterijima. Elementi koji čine regionalnu svijest su: 1. zajednički način života, 2. vanjska ekspresija ili materijalizacija (pejzaž ili pojedini njegovi elementi). Značenje regionalne svijesti u odnosu prema ostalim čimbenicima teško je određivo, ali je njezino kvalitativno značenje neosporno (Fürst-Bjeliš, 1996.).

Tek od druge polovice 18. stoljeća pojavljuju se tendencije da se naglasi važnost i potreba izdvajanja posebnih teritorijalnih jedinica sa specifičnim karakteristikama. Bez obzira na različita mišljenja, može se kazati da osnova geografskoga regionalnog koncepta počiva na načelu homogenosti shvaćenomu kao jedinstvenost, jednoobraznost cjeline geografskih pojava karakterističnih za neku određenu prostornu cjelinu (Rogić, 1963.). U svjetskoj geografskoj literaturi,

pa i hrvatskoj, glavno značenje u određivanju homogene regionalne strukture ima načelo fizičke determinacije.

METODOLOGIJA I CILJ RADA / Methodology and goal of the work

Predmet je istraživanja u ovom članku problematika regionalizacije Donjoneeretvanske delte. Cilj je bio uputiti na međuovisnost prirodnih obilježja, povijesnih prilika, gospodarskog stanja i karakteristika, koja je uvjetovala nastanak specifičnih regija ili mikroregija.

U razmatranju koristilo se: metodom analize, metodom sinteze, deskriptivnom metodom i metodom komparacije.

Zastupljen je opći pristup definiciji prostornog pojma tradicionalne regije (Fürst-Bjeliš, 1996.), koji se temelji na tri relevantne skupine kriterija:

1) prvu skupinu čine kriteriji obilježja prirodne sredine,

2) druga obuhvaća različite osnovne tipove organizacije prostora, kao administrativnu, političku i crkvenu organizaciju,

3) socio-kulturni kriterij.

Uz spomenuti pristup pošlo se i od nodalnog pristupa regionalizacije, u kojemu grad, s okolnim područjem uz koje je funkcionalno vezan i s kojim postoji stalna interakcija izražena u cirkulaciji ljudi, robe i informacija, čini prostorno-funkcionalnu cjelinu – nodalnu ili polarizacijsku regiju (Vresk, 1986.).

REGIONALIZACIJA NERETVANSKOGA KRAJA / Regionalization of the Neretva region

Uvjetno-homogena regionalizacija / Conditional-homogeneous regionalization

Uvjetno-homogena regionalizacija obavljena je na temelju prirodnih karakteristika prostora (reljef, klima, tlo, vegetacija). Prema tim značajkama cjelokupni prostor Donjoneeretvanske delte moguće je podijeliti na sljedeće (A) mikroregionalne zone (slika 1.):

A₁ – Vidovsko blato (3.192 ha). U ovaj sektor ulazi područje od željezničkog mosta Gabela – Dračevo, nizvodno s lijeve i desne strane rijeke Neretve do mosta u Metkoviću i dalje nizvodno s desne strane do sela Kule Norinske. Područje se zatvara dalje od Kule Norinske, do Vratara, rubom krša do sela Vida, pa zatim rubom krša do izvora Prud, a od Pruda rubom krša sa sjeveroistočne strane do Gabele. Prostor je tipična močvara, za koju je napravljeno idejno melioracijsko

rješenje (Blašković, 1959.), a izvedbeni projekt izradio je FAO 1961. godine. Meliorizacija nije započela jer se još uvijek raspravlja o tome treba li cjelokupno područje ostaviti kao zaštićeno ornitološko područje, ili samo njegov određeni dio.

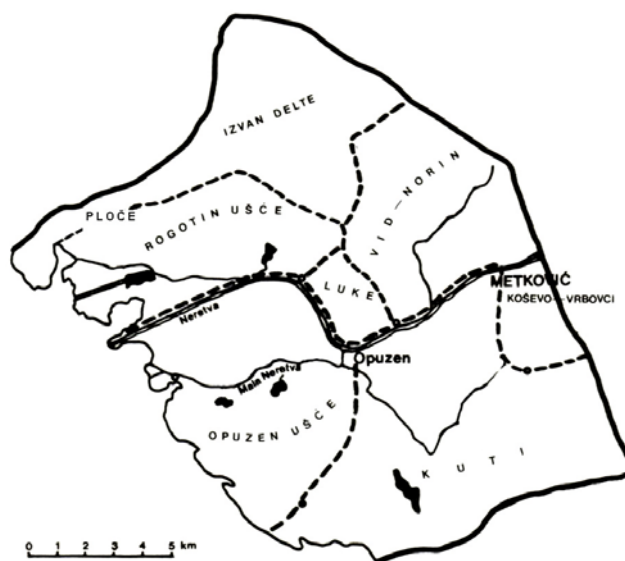
A₂ – Vrboci – Koševo (616 ha). Pruža se od Metkovića rubom krša prema Bijelom Viru do Velikoga i Malog Huma, zatvarajući to područje natapnim kanalom. Obrambeni nasip i lateralni kanal u duljini od 9.366 m štiti objekt od brdskih i izvorskih voda. Područje Vrboci – Koševo u potpunosti je meliorirano i privedeno kulturi.

A₃ – Kuti (2.400 ha). Vodoplavna je zona, ukvirena lijevom stranom doline, od Metkovića do Opuzena na duljini 12 – 20 km od ušća Neretve i rubom krša linijom Gradina – Kuti – Mislina – Bijeli Vir do područja Vrboci – Koševo. Izrazito je vodoravna i močvarna s prosječnim kotama terena od 0,5 m nm visine. Na području Kuti melioracije su započele 1978., ali uz povremene prekide i do danas nisu u potpunosti obavljene (arhiv PIK-a „Neretva“ – Opuzen, 1986.). Jedan dio oko jezera Kuti određen je kao zaštićeno ihtiološko-ornitološko područje.

A₄ – Luke (350 ha). Područje zatvara luk nasipa rijeke Neretve od Kravca do Komina, gdje se korito Neretve naslanja na krš. Luke su meliorirane i privedene kulturi, no danas su zapuštene i čeka se daljnja prenamjena.

A₅ – Rogotin – Ušće (1.661 ha). Pruža se na desnoj obali rijeke Neretve od Komina do ušća. Granica ide strmim kamenim nasipom do luke Ploča, pa dalje razvijenim rubom krša Višnica, Rujnica, Donja Gora prema Strugama i Desanskom jezeru te se zatvara kod Komina. Prostor nije melioriran. Velik je dio već upotrijebljen za izgradnju lučkih uređaja i skladišta.

A₆ – Opuzen – Ušće (3.726 ha). Prostire se od Opuzena do ušća Neretve, a s lijeve strane rijeke granica se povlači od staroga kamenog nasipa Galičak, Blace – Vrh Glavica i južnim rubom krša do Opuzena. Mala Neretva dijeli ovo područje na dva gotovo jednaka dijela. Duljina ovoga melioracijskog područja iznosi 10 km, a najveća širina 7,5 km. Unutar područja izdvajaju se sljedeće melioracijske cjeline: Volarske soline, Životina I., Životina II., Vidrice. Ovo je potpuno melioriran prostor i na njemu se uglavnom uzgajaju mandarine.

Slika 1. Mikroregionalna podjela Donjoneretvanske delte na osnovi prirodnih elemenata (Izvor: Glamuzina, 1986.)

Fig 1. Micro-regional division of the Lower-Neretva delta on the basis of natural elements (Source: Glamuzina, 1986)

Prema kriterijima izdvajanja regija na osnovi socio-kulturnih obilježja, Donjoneretvanska se delta može podijeliti na četiri (B) regionalne cjeline (slika 2.), (Glamuzina, 1986.):

B₁ – Krško-vapnenački okvir (brdsko pročelje)

Prostor je oko delte sa svih strana na kojima su se razvijala naselja, stanovništvo se bavilo tradicionalnim gospodarstvom – zemljoradnjom i stočarstvom, a povremeno je silazilo u močvarno područje poradi lova, ribolova, košenja sijena za stoku. Stalan život tu nije bio moguć zbog močvarnoga i nezdravog prostora (tradicionalni malarični kraj). Nakon 1960. godine, kada su počele melioracije u delti, stanovništvo se počelo preseljavati uz njezin rub, aluvijalnu ravnicu i morsko pročelje.

B₂ – Rubno područje (kontakt krša i močvare)

Suvremeni melioracijski zahvati (od 1960.) doveli su do toga da su se sela premještala uz rub i stvorila su prsten oko cijele delte. Izgrađena je vrlo dobra prometna infrastruktura i veze sa središnjim naseljima (Metković, Opuzen, Ploče), uz ostalu komunalnu infrastrukturu, posebno vodovodnu mrežu. Naselja se stalno šire i stanovništvo se, zbog relativne blizine, rjeđe preseljava prema središnjim naseljima.

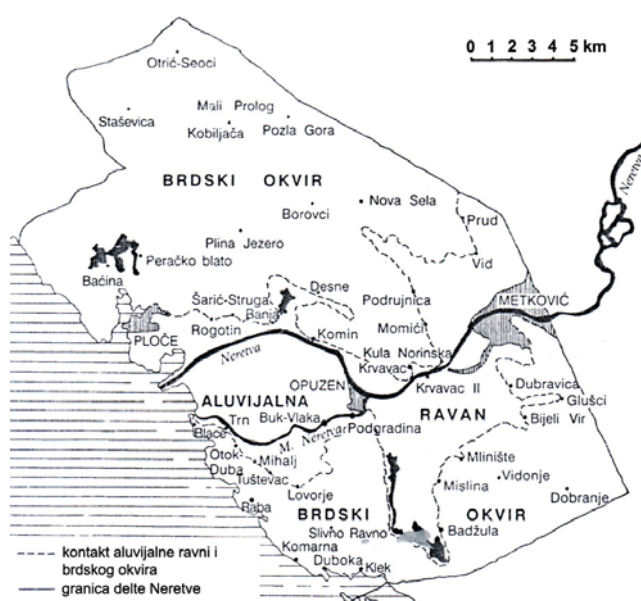
B₃ – Aluvijalna ravnica (uz tokove Neretve i Male Neretve)

Ovo je najvažnija zona u smislu seljenja stanovništva

iz okolnoga krškog prostora i doseljavanja iz Gornjoneretvanske delte (niska Hercegovina). Izgradilo se mnoštvo kuća u kontinuitetu od Metkovića preko Opuzena do Ploča, s jedne i druge strane rijeke Neretve i njezina pritoka Male Neretve, tako da se može cjelokupan prostor aluvijalne ravnice tretirati kao jedna konurbacija.

B₄ – Morsko pročelje

Od ušća Neretve do granice s BiH-om nekoliko je naselja na morskoj obali (Blace, Komarno, Duboka, Klek) koja pripadaju Donjoneretvanskoj delti. Stanovništvo koje je živjelo u brdskom dijelu Slivanjskoga krškog ravnjaka pod utjecajem melioracijskih procesa uz tok male Neretve, napuštalo je svoja sela i preseljavalo se na novooblikovane parcele u delti. Samo se manji dio preseljava prema obalnim naseljima, zbog toga što je delta Neretve nudila mogućnost bavljenja poljoprivredom. Tek izgradnjom Jadranske magistrale (1962.) ta se obalna naselja počinju intenzivnije naseljavati poradi bavljenja turizmom.

Slika 2. Mikroregionalna podjela Donjoneretvanske delte na osnovi socio-kulturnih obilježja (Izvor: Glamuzina, 1986.)

Fig 2. Micro-regional division of the Lower-Neretva delta on the basis of socio-cultural features (Source: Glamuzina, 1986)

Zbog povijesno-geografskih i gospodarskih razloga, za neretvanski se kraj tradicionalno vezao i vrgorački prostor, zatim dio Ljubuščkog polja, te dio Gornjoneretvanke delte od Gabele do Čapljine.

Vrgoračko područje, iako fizionomski pripada različite geomorfološkom (i gospodarskom)

prostoru, povijesno se prometno i gospodarski vezalo s Donjoneretvanskom deltom, tako da se i stanovništvo međusobno povezivalo. Znatno broj ljudi iz vrgoračkog prostora se zapošljavao i doseljavao u ovaj prostor, pa se zato on nazivao neretvansko-vrgoračkim prostorom. Procesima melioracije krških polja (gornje i donje Vrgorsko polje) dolazi do intenzivnijeg razvoja poljoprivrede, posebno vinogradarstva, uz sve više zadržavanje domaćeg stanovništva. Izgradnjom ceste prema Pločama i Makarskoj (preko Biokova) došlo je do toga da vrgorački prostor svoje tradicionalne veze s Donjoneretvanskom deltom djelomično zamjenjuje makarskom rivijerom, prije svega zbog zapošljavanja u turizmu i izgradnje turističkih objekata.

Već je istaknuto da granica između ovih dviju delta zapravo nije državna granica i u gornjoneretvanskoj delti djelomično, kao što je to gornje i donje Gabeosko polje i dio aluvijalne ravnice na potezu od sela Dračevo do Čapljine, ima sličnih prirodnih i društvenih karakteristika. Na taj bi se način moglo kazati da postoje određena regionalna preklapanja između ovih dviju uvjetno-homogenih regija.

Na temelju mikroklimatskih karakteristika (C) Donjoneretvanska delta mogla bi se podijeliti na dvije cjeline:

C₁ – Metkovsko područje - otvoreno je prema utjecaju zračnih masa s kontinentalskog prostora BiH-a (zimске temperature za nekoliko stupnjeva niže nego u drugom dijelu regije).

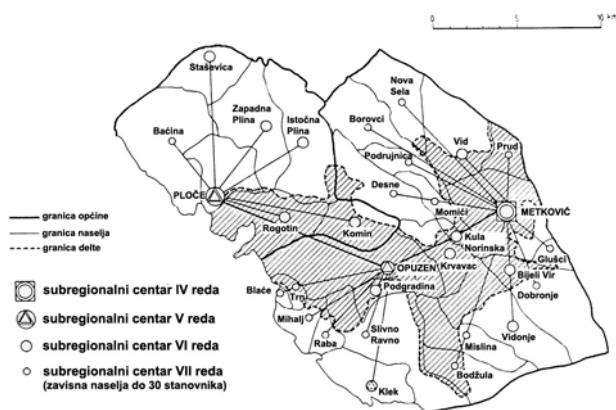
C₂ – Opuzen – Ušće - otvoreno je prema jačem prodoru maritimnih zračnih masa što je iznimno važno za poljoprivrednu proizvodnju, posebice agrume; oni u području zone C₁ slabije uspijevaju zbog nižih zimskih temperatura (otvorenost prema hladnim strujanjima s Veleža), dok su u zoni C₂ osnova komercijalne djelatnosti.

NODALNO-FUNKCIONALNA DIFERENCIJACIJA I ZNAČENJE NASELJA / *Nodal-functional differentiation and the meaning of the settlements*

Prema popisu 2001. godine, na ovom području nalazilo se 46 naselja, koja se međusobno razlikuju po brojnim obilježjima: vremenu nastanka, veličini, tipu, funkcijama, fizionomiji, razvojnim mogućnostima itd. Status grada imaju Metković, Ploče i Opuzen, dok su ostala naselja ruralnog tipa. Više od 50% njih ima do 300 stanovnika i u njima živi 12,1% stanovništva Donjoneretvanske delte. Zatim, 8,8% stanovnika živi u naseljima od 301 do 500, a u onima od 501 do 1.000 je 13,1% stanovništva. Ostalim naseljima pripada

66% stanovništva (Glamuzina, 1986.). Od 1960. nestalo je 21 naselje u brdskom prostoru, a formiralo se 12 novih uz rub delte i na samoj aluvijalnoj ravnici.

Važnost urbanih naselja u prvom redu čini njihov zemljopisni smještaj. Metković se nalazi u sjeveroistočnom dijelu neretvanske doline na dodiru krškog okvira i aluvijalne ravnice, Ploče su smještene na kontaktu krša, mora i ravnice, a Opuzen je u središtu agrarno najvrjednijeg dijela delte. Opuzen je osnovan 1684. i jedno je od starijih općinskih središta u Dalmaciji, koje je sve do 1855. godine bio glavno mjesto Donjoneretvanske delte, kada tu ulogu preuzima Metković (Jurić, 1981.). Metković je postao lučko i tranzitno središte prema zaleđu, no zbog ograničenog kapaciteta za primitak brodova, planirana je izgradnja novoga lučkog središta, i to je današnja luka i grad Ploče. Metković je zadržao ulogu središnjega naselja, iako se smatralo da će, s razvojem luke, Ploče preuzeti sve glavne funkcije. Današnja prostorna valorizacija Donjoneretvanske delte i njezina središta, koja se upotpunjuju međusobnom podjelom funkcija, svojim su širenjem prema ruralnim prostorima napravili jedinstvenu konurbaciju uz tokove Neretve i Male Neretve. Na organizaciju tog prostora utjecala je i bolja prometna povezanost, osobito izgradnja Jadranske magistrale, koja je uvjetovala iščeznuće nekih starih, ali i nastanak potpuno novih naselja, a tu dinamiku preseljavanja ubrzali su i nagli melioracijski radovi u Donjoneretvanskoj delti.

Slika 3. Nodalno-funkcionalna diferencijacija naselja u Donjoneretvanskoj delti (Izvor: Curić, 1994.)

Fig 3. Nodal-functional differentiation of the settlements of the Lower-Neretva delta (Source: Curić, 1994)

Sekundarno središte Ploče, kao lučko-industrijsko i prometno čvorište, privukao je brojno stanovništvo iz zagorskog dijela Donjoneretvanske delte, kao i vrgoračkog i susjednog hercegovačkog prostora. Brza izgradnja luke i naselja dovela je do toga da je od 1948.

do 2001. godine udio stanovništva Ploča u ukupnom broju stanovnika Donjoneretvanske delte porastao s 4 na 18,3%. U istom vremenu na opuzenskom prostoru udio je stanovništva porastao s 4,2 na 7,9%. Tako su tri urbana naselja - Metković, Ploče i Opuzen, u kojima živi 64,9% stanovnika, postala središta naseljavanja u Donjoneretvanskoj delti. Upravo ta populacijska žarišta jedinstven su temelj za razvoj neretvanske konurbacije, u kojoj je Metković zadržao vodeću ulogu.

SREDIŠNJA NASELJA U NERETVANSKOM PROSTORU I NJIHOVA OBILJEŽJA / *Central settlements of the Neretva area and their features*

Najvažnije središnje funkcije koncentrirane su u gradovima Metkoviću, Opuzenu i Pločama.

• Metković

Metković (13.873 stanovnika, 2001.) nalazi se na sjevernom rubu delte, blizu prirodne granice (Gabela – Dračevo) koja odvaja Gornjoneretvansku od Donjoneretvanske delte. Prvi spomen Metkovića kao poljoprivredno-ribarskog naselja nalazi se u dokumentima Državnog arhiva u Dubrovniku, iz 1422. godine. Nakon toga, duže vremensko razdoblje uglavnom je bilo vodeće seosko naselje na području Donjoneretvanske delte. U doba francuske uprave Metković je 1812. postao općinsko središte. Prvu državnu ustanovu utemeljila je 1823. Austrija, i to je bio Lučki ured. Godine 1836. obavljena je katastarska izmjera i u katastarski plan ucrtan je i Metković. Za vladavine Napoleona izgrađena je cesta Knin – Sinj – Vrgorac – Metković - Dubrovnik. Željeznička pruga duž doline rijeka Bosne i Neretve stigla je 1885. do Metkovića uz netom završenu regulaciju toka Neretve (prokopano novo korito u duljini od 25 km, Metković - Ušće, u razdoblju 1881.-1885. što je dovelo i do izgradnje luke u Metkoviću).

Time započinje razvoj ovoga grada od nekadašnjeg trgovišta u važno središte s pomorskom lukom i željezničkim čvorištem. Uz gospodarske Metković preuzima i upravne funkcije za cijelu Donjoneretvansku deltu. Jača lučka djelatnost i trgovina, pa je Metković sa svojim trgovačko-proizvodnim poduzećem „Razvitak“ sve do 1990. godine bio jedno od najvažnijih uvoznio-izvoznih centara u bivšoj Jugoslaviji (Jurić, 1981.). Razvijala se prerađivačka industrija (metalna, građevinska) i snažna prometno-pretovarna djelatnost.

Razvoj Metkovića trajao je do 1990., a od te godine do danas on gubi nekadašnje gospodarske funkcije zbog prestrukturiranja gospodarstva. Trgovina, nekad

osnovna djelatnost u mjestu, nestala je jer se, po završetku Domovinskoga rata, u susjedstvu (BiH) razvilo mnoštvo trgovina koje nisu plaćale poreze ni carinske pristojbe, što je privuklo kupce ne samo iz Donjonegetvanske delte nego i iz širega dalmatinskog prostora. Jednako tako i ostale su gospodarske djelatnosti u drugim granama prestale djelovati, ili su bile smanjene na najmanju mjeru. Sve je to utjecalo da Metković polako prepusti vodeću ulogu Pločama, ili Opuzenu. Danas trgovina ponovno jača, ali s trgovačkim lancima iz drugih područja (Merkator, Lidl, Tomy, Studenac, Konzum). Također, novi ustroj teritorijalnih jedinica od nekadašnje jedinstvene općine stvorio je nekoliko općina, čime je Metković izgubio i glavnu administrativnu funkciju (općine su Metković, Ploče, Opuzen, Kula Norinska, Pojezerje, Slivno, Zažablje).

- **Ploče**

Izgradnju luke u Pločama nalazimo i u planovima Austro-Ugarske Monarhije u drugoj polovici 19. stoljeća. Za razliku od prethodnika, tada započinje izgradnja nasipa oko ušća Neretve do Pločanskog zaljeva, kojega se ostaci i danas mogu vidjeti. Dalje od toga se nije išlo. Na prva prava razmatranja o gradnji luke nailazi se 1922. godine, kad su obavljena snimanja terena i prva mjerenja u Pločama. Godine 1927. Trgovačka i obrtnička komora Bosne i Hercegovine izdaje publikaciju "Luka Aleksandrovo (Ploče) na ušću Neretve", u kojoj su naznačene osnovne smjernice izgradnje luke. Nakon toga, 1936. godine, dana su tri prijedloga za izgradnju nove luke na Jadranu među kojima je i lokacija sadašnje Luke Ploče. Godine 1937. izrađen je Tehnički izvještaj i napisana je Studija o početku izgradnje luke, no Drugi svjetski rat zaustavio je započeto. Konačno, 1950. godine, stvarni radovi na izgradnji luke na ušću Neretve obilježeni su miniranjem brda Zminjac, kojim se materijalom nasipala močvara i gradili su se dokovi. Godine 1948. Ploče su imale 480 stanovnika i od tada se zapaža njihov brojčani porast. Uz stambene grade se i objekti za osnovno i srednje školstvo (1947. - 1954.), zdravstveni objekti (1954.), infrastruktura itd. Godine 1950. Ploče su dobile novo ime – Kardeljevo, i ono 1952. postaje sjedište Općine Kardeljevo (Ploče). Godine 1954. gradu se vraća staro ime i status će općine zadržati sve do 1962. godine. Od 1962. do 1968. godine Ploče su se nalazile u sastavu Općine Metković.

Radna snaga koja se zapošljavala u pločanskoj luci dolazila je iz vrgoračkoga kraja, sela Pline Zapadne i Istočne, te iz sela Donjonegetvanske delte (Rogotin, Komin, Kula Norinska), a znatan dio iz prostora niske Hercegovine. Istovremeno s izgradnjom trgovačke

luke, Ploče postaju i jedna od vodećih vojnih luka (JRM). Zbog izgradnje stanova za vojsku, kao i radnike, došlo je do brzog širenja grada, tako da u popisu 2001. već ima 6.537 stanovnika. Uz luku gradi se i nekoliko prerađivačkih pogona (Azbest, Pneumatik, Kartonplast), važnih gospodarskih čimbenika. Uz lučke dokove s vremenom se izgrađuju i specijalizirani terminali (za rasute terete, drvo, prehrambene proizvode, naftu).

Snažan razvoj luke i pratećih gospodarskih djelatnosti bio je uzrokom da ubrzo broj uposlenih premaši broj stanovnika samoga mjesta. Luka je prije Domovinskog rata imala oko 4 milijuna tona pretovarne robe i iza Rijeke bila je druga po količini prometa, no zbog rata gotovo je nastao potpun zastoj (Kovačević, 1994.). Danas je luka ponovno u pogonu, dostigla je do 70% predratne tonaže. No još su uvijek neka nerazjašnjena pitanja s Bosnom i Hercegovinom - u prvom redu oko upravljačkih odnosa. To se može nadvladati kao što su to riješile i neke druge luke u Europi i svijetu koje pružaju lučke usluge gospodarstvu susjednih zemalja.

- **Opuzen**

Ovo je područje naseljeno još u prapovijesno doba. Na samom je mjestu današnjeg Opuzena nekad davno postojalo rimsko naselje i ono je uništeno riječnim nanosima i intervencijama u prostoru tijekom sljedećih razdoblja, poglavito izgradnjom tvrđava.

Opuzen je nastao na mjestu razdvajanja Male Neretve od glavne riječne maticice, na karakterističnome trokutnom istaku kopna – nekad otok zvan Posrednica. Na njemu su tijekom 14. stoljeća Dubrovčani osnovali trgovište i sagradili istoimenu utvrdu, koju su sami porušili 1472. pri napuštanju ovoga kraja pred Turcima i povlačenju u Ston. Da je ovakav otočić bio dragocjen u strateškom smislu, svjedoči i to da je na istome mjestu hrvatsko-ugarski kralj Matija Korvin dao saizdati tvrđavu Koš; ona se u dubrovačkim spisima spominje 1481. i 1482. godine. Podignuta je za obranu od Turaka i kao uporište za strateški prodor u Bosnu. Srušili su je Turci u naletu na Neretvu 1494. godine.

U doba mletačko-turskih ratova tijekom 17. stoljeća, Mlečani šire svoju vlast u dolini Neretve, utvrđuju ovo naselje i ono je ubrzo postalo glavno središte u Donjonegetvanskoj delti, sve do 1855. kada tu ulogu preuzima Metković.

Najveće značenje u razvoju Opuzena (2.730 stanovnika, 2001.) započinje nakon 1950. godine, kada se intenzivira melioracija od dijela delte Opuzen – Ušće, na temelju projekata koje su napravili eksperti FAO-a. Zanimljivo je da su to bili ruski stručnjaci pod okriljem UN-a, s iskustvom na sličnim poslovima melioracije uz Kaspijsko more. Novostvoreno obradivo tlo definirano

je kao voćarsko-vinogradarsko-povrtnarsko područje. Uvela se i proizvodnja agruma (mandarina), i ona je s vremenom postala i glavna kultura u Donjoneeretvanskoj delti. Dovedena je i pitka voda vodovodom Modro oko – Opuzen za natapanje poljoprivrednih parcela i opskrbu Opuzena. Godine 1980. probijen je tunel kroz brdo Predolac kod Metkovića i kanalom je dovedena voda do Male Neretve, Neretvina pritoka, a iz nje se lokalnim kanalnim mrežama razvodi po čitavome melioriranom prostoru.

Uz poljoprivredu razvijala se i snažna prehrambeno-prerađivačka industrija u Opuzenu, pa i snažna građevinska operativna. No zbog ratnih i poratnih nepovoljnih zbivanja PIK Neretva je prestao postojati. Ipak, površine se i dalje održavaju (čiste se kanali, vodovodni uređaji i sl.). Zemljište bivšeg PIK-a Neretve djelomično je podijeljeno braniteljima, a jedan je dio dan lokalnom stanovništvu u koncesiju. Ostali industrijski objekti koji su bili u sastavu PIK-a prenamijenjeni su uglavnom u trgovačko-prerađivačke tvrtke, oko kojih se stvara i nova poduzetnička zona, kao i na križištu Jadranske magistrale i Hercegovačke transverzale, gdje se podiže poduzetnička zona s raznovrsnim trgovačkim, prerađivačkim i servisnim djelatnostima.

ZAKLJUČAK / Conclusion

Regionalizam je težnja za posebnim gospodarskim, političkim ili kulturnim životom u nekom prostoru. Najčešće se pojavljuje u prostorima koji imaju poseban razvitak, povijesno naslijeđe ili prirodna bogatstva (Klemenčić, 1997.).

Donjoneeretvanska delta je prostor kojim su se u smislu regionalizacije bavili stručnjaci iz različitih znanstvenih djelatnosti – geografi, povjesničari, arheolozi, ekonomisti, ekolozi i drugi.

Delta Neretve obuhvaća aluvijalno područje okruženo krško-vapnenačkim brdskim prostorom uz donji riječni tok, od Počitelja do Ušća u duljini od oko 30 km, širine od 3 do 10 km. Delta se dijeli na dvije fizionomske cjeline: Gornjoneeretvansku deltu ili Deransko-svitavsko blato (Hutovo blato), a nalazi se u administrativnim granicama Bosne i Hercegovine, i Donjoneeretvansku deltu, od Metkovića do Ušća. Prirodna granica tih dviju cjelina gotovo se poklapa s administrativnim granicama, i proteže se od krajnjih obronaka Biokova (Rilić) na sela Gabelu, Dračevo prema selu Svitavi i Deranskom jezeru.

Donjoneeretvanska delta sastoji se od potopljenih vapnenačkih dolina koje su ispunjene fluvio-glacijalnim i aluvijalnim nanosima. Prostor karakteriziraju četiri

reljefna oblika: krško-vapnenački okvir, rubno područje, aluvijalnu ravnicu i morsko pročelje. Klima u Donjoneeretvanskoj delti je mediteranska s prosječno 1.215 mm padalina, uglavnom u jesensko-zimsko doba godine, s vjetrovima iz istočnoga i jugoistočnog područja (bura zimi, a u toplijem dijelu godine jugo i maestral). Srednja godišnja temperatura iznosi 15,4 °C, srednja siječanjska 6,9 °C, a srpanjska 25 °C. Na temelju tih mikroklimatskih karakteristika, regija se može podijeliti na metkovsko i opuzensko područje, a što se bitno odražava na vrste kultura koje se mogu uzgajati. U metkovskom prostoru, zbog nižih zimskih temperatura, agrumi teže uspijevaju, ali je pogodan uzgoj koštičavog voća (jabuke, šljive, kruške, vinova loza i plastenička proizvodnja). Na opuzenskom prostoru, zbog utjecaja mora, uglavnom se uzgajaju mandarine, a u novije vrijeme vrlo je intenzivan uzgoj lubenica i jagoda.

Vodeća naselja u Donjoneeretvanskoj delti su Metković, Opuzen i Ploče, koji su u dosadašnjem razvoju imali specijalizirane djelatnosti, kao: Metković – trgovina i lučki promet, Opuzen – poljoprivreda i prehrambena industrija, Ploče – lučki promet i prerađivačka industrija. U proteklih dvadeset godina, zbog geopolitičkih promjena i prestrukturiranja gospodarstva, došlo je do promjena u nekadašnjim djelatnostima, a s time i značenja pojedinoga od središta. Dosadašnje glavno središte Metković, zbog nestanka trgovačke i lučke funkcije, polako prepušta tu ulogu u prvom redu Pločama, a donekle i Opuzenu.

LITERATURA / References

- 1) <http://www.metkovic.hr>
- 2) www.dzs.hr
- 3) Informacija o osnovnim investicijskim zahvatima u periodu od 1986. do 1990., arhiv PIK-a „Neretva“ - Opuzen, Opuzen, 1986.
- 4) Projekti FAO, arhiv PIK-a „Neretva“-Opuzen, Opuzen, 1950.
- 5) Blašković, P. (1959.), *Donjoneeretvanska blatija*, Elektrostroj Zagreb, Zagreb, str. 150.
- 6) Blašković, P. (1959.), „Melioracije neretvanskih blatija“, *Suvremena poljoprivreda i zadrugarstvo*, br. 3, Zagreb, 20 - 31.
- 7) Crkvenčić, I. (1989.), „Geografske osnove suvremenih društveno-ekonomskih promjena u općini Metković“, *Geografski glasnik*, br. 51., Zagreb, 29-56.
- 8) Curić, Z. (1994.), *Donjoneeretvanski kraj*, HGD, Zagreb, str. 222.

- 9) Fürst-Bjeliš, B. (1996.), „Pristup definiciji prostornog pojma tradicionalne regije“, *Geografija u funkciji razvoja Hrvatske*, Zbornik radova I. Hrvatskog geografskog kongresa, Zagreb, 326 - 331.
- 10) Glamuzina, M. (1986.), *Delta Neretve - promjene agrarnog pejzaža*, Savez geografskih društava Hrvatske, Zagreb, str. 145.
- 11) Glamuzina, M. (1996.), „Demografski aspekti nestajanja starih i stvaranja novih naselja u Delti Neretve“, *Geoadria*, vol. 1, Zadar, 59 - 72.
- 12) Glamuzina, M. (1996.), „Promjene u prostornom rasporedu stanovništva u Delti Neretve“, *Acta Geographica Croatica*, vol. 31, Zagreb, 125 - 135.
- 13) Jurić I. (1981.), „Uloga trgovine u razvoju luke i trgovišta Metković“, magistarski rad, Zadar, str. 220.
- 14) Klemenčić, M. (1997.), *Atlas Europe*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, str. 644.
- 15) Kovačević, A. (1994.), *Ploče i okolica*, Zavičajna zbirka Grada Ploča, Ploče, str. 120.
- 16) Paasi, A. (1996.), *Territories, boundaries and consciousness: the changing geographies of the Finnish-Russian border*, Belhaven Press, London
- 17) Rogić, V. (1963.), „Geografski koncept regije“, *Geografski glasnik*, 25, Zagreb, 113 - 119.
- 18) Smoljan, I. (1988.), *Neretva*, Galerija stećak Klek, Zagreb, str. 526.
- 19) Taylor, P. J. (1990.), *A theory and practise of regions: the case of Europe*, Environment and Planning D: Society and Space, Vol. 9.
- 20) Vresk, M. (1986.), *Osnove urbane geografije*, Školska knjiga, Zagreb

Rukopis primljen: 1. 7. 2010.

